

Ögon som se dina under

Lästid 15 minuter

ÖGON SOM SE DINA UNDER

Bo Bjelvehammar©

Att vakna till en ren och klar morgon gör livet lättare hela långa dagen och sjunga inför Gud och det brinnande hjärtat psalmen Öppnade ögon Herre oss giv, och det har bara gått en kort stund sedan Jon Blund kastade sitt sömngrus i våra ögon. Vi somnade på vårt nystrukna örngott och i vårt solvädrade duntäcke, inga störningar under natten från oändligt långa godståg, flygplan på väg österut och sniffande igelkottar på uteplatsen. Nu finns det andra morgnar utan fågelsång, med skavningar i det mesta, alla ord radas upp, grus i dojan, grus i maskineriet, grus i hjärnan och så detta irriterande ögongrus. Det kan beskrivas som slem, kletigheter och kladd, i små klumpar eller som små trådar som sträcker sig över ögat, färgen kan vara neapelgul, snorgrön eller mjölkaktig. Allt detta förekommer inte alltid, men ibland hos människor, små hundar och marsvin. Det är inget svårt och existentiellt problem, men det väcker irritation och obehag, alltid har det kommit till under sömnen och borde heta sömnsand eller sömngrus. Och efter petande och sköljande sitter det ofta kvar ögonkladd i den innersta ögonvinkeln. Att tillgå finns smörjande ögondroppar,

ögonsalva som lindrar sveda och gruskänsla och det finaste av allt ögonbad med kopp, steril koksaltlösning.

Detta tillstånd uppträder i skilda sammanhang, som när jag åker bil med Thore Anderzon, han måste alltid ha fönstret nere för att känna sommarvärmens komma in i bilen och höra sångare och syrsor, ingenting av detta kommer mig till del, jag blir stel i halva huvudet och känner i ögonen, särskilt dagen efter, grus, hetta, sveda, irritation, överkänslighet mot ljus, stundtals ser jag suddigt och små dimälvor dansar framför mig. Att jag aldrig kan säga nej till bilturer med Thore Anderzon och så löjligt han stavar sitt namn. Efter en dag med långt arbete framför bildskärmen, svider mina ögon, de blir röda och irriterade, jag pillar i dem i tid och otid, gnider mig i ögonen med otvättade fingrar. Dagen efter kommer detta ögonkladd, på morgonen måste jag öppna ögonen försiktigt, de hålls samman av lätt gula slemtrådar. Orsaken är stor ansträngning av ögonen och bristande hygien, i detta sammanhang vill jag säga, det är viktigt med en mjukgörande kräm på ögonlocken, själv använder jag märket Essex, för att namnet verkar så fint och nobelt. Ögonlocken är de hud – och muskelveck, som täcker den övre och nedre halvan av ögongloben, det är viktigt att hålla både det övre och det nedre ögonlocket i god kondition, båda medverkar till att fukta ögongloben. Dessutom vid ett annat tillfälle hade jag svårt att få upp ögonen på morgonen efter ett besök på

ett skeppsvarv i Gdansk i en dammig och rökig miljö, orenheten slammade igen mina ögon med små gula flagor, en tysk studiekamrat använde det vackra ordet Augensand. Det är ett vackert ord, men när jag hör det, så tänker jag osökt på min tyska skolgrammatik, då blir detta ord solkigt och anfrätt av mott och mal, liksom min första tysklärares kostym.

På Hotel Parrot i Aukenberry lämnade jag en natt mitt rum insvept i två hotellfilar, gick neråt vattnet, för att se på stjärnorna och se månen doppa sitt ljus i vattnet, vid vattenkanten i trädens sus, såg jag en ensam vit blomma, när jag kom närmare visade den sig dofta, stjälken var bar, längst ner satt gröna blad i rosett. Träden viskade hennes namn, ögonpyrola. En annan växt värd stor uppmärksamhet i detta sammanhang är ögontröst, som är både en snyltrot och en halvparasit. En essens av växten har en både smärtlindrande och inflammationshämmande verkan på rinnande och irriterade ögon. Det är så nu och det har varit så i eviga tider, redan på 1100 – talet finns det en rekommendation om detta av Hildegard av Bingen. Ögontröst verkar även läkande vid snuva och bronkit och nämns ofta idag inom homeopatin som medel mot hornhinne – och ögonlocksinflammation.

Mitt i den största sommaren för femtio år sedan gick Hjalmar Gullberg ner till sjön framför det vita huset, han gjorde det för sista gången. Några år tidigare kom diktsamlingen Ögon,

läppar, där han låter orden växa fram bakom slutna ögonlock och för en inre blick. Och det är särskilt en kvinna som är närvarande in i det sista.

“Ögon som skådade, stora

av undran och innerliga.

Tårar att samla. Kyssar att förlora.

Läppar som vet och kan tiga.”

Efter Ögon, läppar skrev Hjalmar Gullberg bara några få dikter, ofta av privat karaktär. Det går inte att veta hur Hjalmar Gullbergs ögon såg ut den där julimorgonen 1961, när han gick ut i vattnet, möjligen visade de både beslutsamhet, resignation, ledsnad och befrielse. Det var sista dagen att bära den obotliga förlamningssjukdomen, det var sista dagen med livet och med kvinnan som var med honom de sista åren, till slutet. Han var förberedd, det visade dikterna han skrev ner på små lappar under sina sista år, men det går inte helt att förbereda sig för den sista dagen. Ingen vet med bestämdhet, vi vet bara det som kom genom orden, från hans innersta.

Att avläsa, att skatta och bedöma en annan människa, är inte helt enkelt, att kunna se på yttre emblem, vad som finns

inuti en människa, av godhet, handfasthet och moral. Det går att märka och ta fasta på vissa saker, som rösten, gester och mimik, rörelser runt munnen och så ögonen. Det sägs ofta att ansiktet är en bild av själen, i ansiktet ligger dolt våra innersta tankar, värderingar och känslor. På samma sätt är ögonen själens spegel, i ögonen kan vi avläsa klarhet i tanken, trofasthet vid ideal och finna humanistiska askar. Om vi lägger samman allt detta av tankar, värden och känslor så får vi en människas karaktär. Ögonen avslöjar och bekräftar. Ögonen visar även skiftningar och variationer, i färgen veronagrönt eller messinabrunt, kan det födas ett ilsket ögonkast, en rädsla eller ett avståndstagande. Och det har samma snabbhet som ett ögonblick, en blinkning och en hastig blick. Det kan finnas ögon med sammetsblick och ögon som bär kärlekens eldar och mörka ögon som i valsen i operetten Cirkusprinsessan av Imre Kálmán, själv tänker jag kanske mera på dansbandslåten med Sven – Ingvars;

*“Två mörka ögon
och kärlekslågor tändes
som värmdde mig
och lyste upp min väg.”*

Nu ska jag öva på min ukulele och låten är självklar; Leende, guldbruna ögon.

Ögon är inte bara inbjudande, de är även förföriska och vilsefarande, ögonfröjd både behagar och bedrar, små antydningar, blinkningar tillsammans med annat minspel gör att du för en stund förlorar delar av ditt förnuft och dras med på känslökälken, utför och inåt. Det jag försöker fånga och beskriva är ögonflirt. Och det är så mycket börjar, med ett snett leende, två milda ögon, du ser, en annan ser och du tror inte att omvärlden fattar någonting. Men det är fel, alla som har ögon ser, vad som håller på att ske! Det är ögonskenligt, du är på väg in i något stort, som varje människa ska uppleva många gånger i sina liv. I cyklonens öga är det vindstilla, men runt omkring härskar kaos! Och när kärlekens eldar tänds, då gäller det att se överallt, även ha ögon i bakhuvudet, in occipitio oculos gerere. Du ser plötsligt allt, ett leende och märker ut ett skratt.

*“Du har ett skratt som låter som när
hundra fjärilar lyfter en vindstilla sommarmorgon
från en klunga blåklockor.”*

Stig Claesson i *Eko av en vår* från 1995.

Sven Mokvist berättar denna underbara augustimorgon om en svår bilolycka vid Brösarps södra backar, han talar även om att hans Hildur har fått någonting i yad, ögat, som irriterar, på skånska blir ya i bestämd form singularis just yad. Besköftigt och initierat räknar jag upp terapier att få utan

recept på apoteket, salva och mitt favoritämne, ögonbad med kopp. Sven Mokvist blir inte övertygad, han ska gå till Ogadwa, veterinären, som bor några hus bort, så ska han be honom komma och se på Hildurs öga. Sven gick till honom en gång tidigare, när Hildur var oförsiktig på gullviveängen och blev stångad av en ko i bakdelen av sin kropp. Ogadwa löste det bekymret bra, därför tror Sven Mokvist att det går bra för honom att klara ett svullet och irriterat öga på ett för Hildur milt och tillfredsställande sätt.

Bredvid goda och celionblå ögon finns det elakheter, som det onda ögat. Ett ont öga gör ditt får sjukt, gör att din ko kastar kalven och att skörden blir missväxtlik. För människor ger det onda ögat otur i största allmänhet, sjukdomar, katastrof och död. Offret kan pekas ut med ett finger eller med en käpp. Det minns mildare varianter som ger svartsjuka, ilska eller grön avundsjuka eller så kan det onda ögat bära en allmänt förstörande kraft för en människa. Att ha det onda ögat är en medfödd egenskap, en gåva eller en förbannelse. Om man bortser från historia och magi, ses än idag det onda ögat som en magisk kraft som kanaliseras till ögat, det kan styra både mot avund och beundran.

För att skydda sig mot det onda ögat, går det att spotta i rätt tid, tända eldar eller rökelse, spela på instrument som trummor eller bära skyddsamuletter som ett ellakors, en rund amulett med ett likarmat kors. För att få bästa verkan ska

korset vara tillverkat av silver från arvegods från nio olika ställen på tre torsdagsnätter efter varandra. Det finns stillsammare och verkningsfulla metoder att hämta från växtvärlden. Brännässla är en bra beskyddare mot skvaller, förtal och avundsjuka. Gråbo skyddar mot just det onda ögat och förtrollning. Timjan används för att skydda dig mot elaka människor. Ondskan verkar utan botten.

“eftergivlig mark som aldrig steltnar, himmel utan gräns”

Arne Johnsson i Reidjz från 2010